

Луценко Ангеліна Олександрівна,
аспірантка кафедри соціальної та гуманітарної політики,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків
ORCID 0000-0001-5361-2957

УДК 327.7

doi: 10.34213/tp.19.04.28

СУТНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Здійснено аналіз підходів до визначення поняття “міжнародна технічна допомога” (МТД) у працях різних науковців та в нормативно-правових актах міжнародних організацій. На сьогодні в різних галузях вітчизняної наукової думки закладено певну базу знань у сфері дослідження явища МТД, однак визначення змісту такого явища, як міжнародна технічна допомога, є міждисциплінарною проблемою, що стосується таких галузей, як публічне управління, економіка, право, міжнародні відносини. Обґрунтовано необхідність прийняття єдиного нормативно-правового документа, який би закріпив визначення МТД на законодавчому рівні та регулював діяльність, пов’язану з її залученням та використанням в Україні.

Ключові слова: міжнародна технічна допомога, міжнародні організації, міжнародне співробітництво, донор, зовнішня допомога.

Постановка проблеми. Одним з елементів сучасної системи міжнародних відносин є механізми допомоги країнам, що розвиваються, в їхньому соціально-економічному поступі. Одним із таких механізмів виступає міжнародна технічна допомога (далі – МТД), що покликана всебічно сприяти розвитку потенціалу країн-одержувачів, оскільки упровадження проектів МТД створює додаткові робочі місця, приваблює інфраструктурний базис та підвищує економічний розвиток країни-одержувача загалом.

МТД одержала великий розвиток із середини 70-х рр. ХХ ст. Міжнародні програми технічної допомоги здійснюються як по лінії міжнародних організацій, так і на двосторонній основі. МТД є важливим складником міжнародного співробітництва. Традиційне розуміння поняття “технічна допомога” зводиться до уявлень про співробітництво в галузях науки і техніки, однак із плином часу цей термін набув дещо ширшого змісту.

Актуальність дослідження полягає в тому, що на сьогодні загальнозжитого визначення поняття “міжнародна технічна допомога” не існує. Адже, крім визначень, розкритих в актах міжнародного характеру, існують і поняття, які відображено у внутрішньодержавних нормах країн – донорів та країн – реципієнтів МТД.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти МТД досліджували такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як Л. Кістерський, Т. Липова, В. Нанівська, О. Палюх, М. Васильєва, К. Плоский, Ю. Ковбасюк, О. Мотузка, А. Кіреєв та ін.

У більшості публікацій зустрічаються різноманітні трактування поняття МТД, її часто ототожнюють із технічною допомогою, зарубіжною допомогою, зовнішньою допомогою, допомогою з розвитку, гуманітарною допомогою тощо. Це свідчить про несформованість понятійно-категорійного апарату. Водночас доводиться констатувати і той факт, що за всієї різноманітності наукових досліджень немає також єдиного сформованого нормативно-правового визначення цього поняття.

Мета статті: проаналізувати стан наявних досліджень поняття міжнародної технічної допомоги, обґрунтувати необхідність удосконалення системи правового регулювання цього явища.

© Луценко А. О., 2019

Виклад основного матеріалу. В українському національному законодавстві визначення цього поняття міститься в Указі Президента України “Про міжнародну технічну допомогу” від 01.06.1999 р. № 596 [1]. Зокрема, у даному документі було визначено, що міжнародна технічна допомога – це ресурси, які відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами (державами, урядами іноземних держав, а також організаціями, установами, фондами, уповноваженими урядами іноземних держав, міжнародними організаціями, що надають Україні МТД) на безоплатній основі Україні для здійснення програм, проектів МТД з метою проведення реформ та реалізації програм соціально-економічного розвитку України [1]. Але у зв’язку з відхиленням проекту Закону України “Про міжнародну технічну допомогу” зазначений Указ не набрав чинності.

На сьогодні питання, пов’язані з залученням МТД в Україні регулюються Постановою Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 153 “Про створення єдиної системи залучення використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги”, згідно з якою ““міжнародна технічна допомога” – фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України” [2]. Згідно з цим документом, МТД може надаватися у вигляді: будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проектів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні; робіт і послуг; прав інтелектуальної власності; фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті; інших ресурсів, не заборонених законодавством, у т. ч. стипендій. Також МТД може надаватися у формі: передачі у власність, у користування майна і майнових прав; консультацій із залученням експертів, у т. ч. іноземних; фінансування витрат на навчання й підвищення кваліфікації фахівців реципієнта, обміну спеціалістами, грантів.

Визначення поняття МТД також містять установчі документи міжнародних організацій, які надають таку допомогу, а саме: Міжнародного валютного фонду (МВФ), Організації економічного співробітництва та розвитку та ін.

Наприклад, МВФ визначає, що міжнародна технічна допомога – це здатність підтримувати ресурси країн-членів, допомагаючи їм ефективно управляти їхніми економічною політикою і фінансовими справами, здатність зміцнення потенціалу країн у царині людських і організаційних ресурсів [3]. Тобто МВФ надає технічну допомогу шляхом сприяння країнам-членам у сфері валютної та грошової політики, а також банківського нагляду, статистики, розроблення фінансового та економічного законодавства, також за проханням країн, здійснює підготовку кваліфікованих кадрів з метою допомоги у формуванні бази знань та інститутів, необхідних для проведення обґрунтованої економічної політики.

Організація економічного співробітництва та розвитку пропонує таке визначення: міжнародна технічна допомога – це передача знань за допомогою надання навчання, персоналу, досліджень та пов’язаних із цими процесами вартостей. Також передача знань може являти собою “надання стипендії студентам для придбання спеціальності у різних країнах, у направленні кооперантів у країни, що розвиваються, або в передачі патентів на пільгових умовах” [4, с. 205].

Таким чином, розбіжності в понятійному апараті щодо визначення МТД пов’язано із завданнями та цілями тих міжнародних організацій та країн, які надають цю допомогу. Тому є необхідним створення єдиного уніфікованого нор-

мативного акта, визнаного міжнародною спільнотою, який би закріплював та врегульовував питання щодо надання МТД, реалізації та моніторингу її програм.

На сьогодні в різних галузях вітчизняної науки створено певну базу знань у сфері дослідження явища МТД, однак варто зазначити, що цей напрям наукової діяльності все ще залишається недостатньо розвинутим.

У теорії міжнародних відносин можна виділити роботи О. Коппеля, Р. Кривоноса, М. Шепелева, М. Мальського, М. Мацяха, у яких досліджуються питання виникнення та еволюції міжнародної співпраці, діяльності міжнародних організацій. У царині юридичних наук – роботу І. Братко [5], сфокусовану на визначенні правових засад, пов'язаних із наданням та використанням МТД.

У галузі науки державного управління, де останнім часом понад чверть дисертаційних досліджень проведено за напрямом зовнішнього вектора суспільних змін, проблемам залучення та використання зовнішньої допомоги в Україні присвячено незначну кількість робіт. Зокрема, можна виділити праці В. Князева та Р. Войтович, І. Бекешкіної, Е. Каса, П. Кажмиркевича, Н. Бородчук, К. Плоского.

Економісти О. Білорус, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Палюх, К. Рибальченко, І. Єна, Н. Комар у своїх роботах приділяють увагу проблемам інтеграції України до міжнародних структур, ролі допомоги з боку міжнародної спільноти в реформуванні соціально-економічної сфери України [6, с. 203].

Відомий зарубіжний економіст А. Кіреєв характеризує технічну допомогу, як надання країнам сприяння на оплатній або безоплатній основі в сферах технології процесів, продуктів і управління. Він стверджує, що таке сприяння може виявлятися практично в будь-яких галузях виробництва. В економічній сфері найчастіше технічне сприяння надається в галузі розроблення програм економічного розвитку, статистики, грошової і бюджетної політики, розвитку регіонів, техніко-економічного обґрунтування окремих проектів [7].

Ефективність МТД та її вплив на ринкові перетворення та демократичні реформи досліджували А. Кістерський [8], Т. Липова [9], В. Нанівська [10], О. Шумило [11].

Серед напрацювань із цього питання можна також виділити роботи М. Васильєвої [12], яка, зокрема, зробила спробу систематизувати концептуальні підходи до дослідження проблематики зарубіжної допомоги в міжнародно-політичному контексті, виявити новітні тенденції впливу зарубіжної допомоги на міжнародний розвиток, з'ясувати ефективність зарубіжної допомоги у процесах глобальної демократизації. Автор стверджує, що зарубіжна допомога є комплексною проблемою, що поєднує ідеологічний, економічний та політичний аспекти, а також є складним міжнародним інститутом, базою виникнення якого можна вважати приватну допомогу на початку ХХ ст., упровадження ідеї держави загального добробуту, створення Організації Об'єднаних Націй та реалізації Плану Маршалла.

Особливий інтерес становить напрям досліджень принципів діяльності та стратегій допомоги двох найбільших донорів технічної допомоги Україні, а саме США та Європейського Союзу (ЄС). У цьому напрямі М. Васильєва досліджує зарубіжну допомогу в системі пріоритетів зовнішньої політики США [13]. Авторка зазначає, що зарубіжна допомога уряду Сполучених Штатів Українській державі зосереджується довкола цілей забезпечення американських інтересів, які спрямовано передусім на те, щоб зберегти незалежність України і запобігти посиленню впливу на неї Росії.

Також необхідно відмітити наукову працю М. Корюкалова [14], який досліджує політику ЄС із надання зовнішньої допомоги для розвитку. Автор зазначає, що з 2001 р. почалася широкомасштабна реформа системи надання допомоги, яка завершилася прийняттям Європейського консенсусу щодо допомоги в 2005 р. Цей консенсус визначає обсяги допомоги, які мають надавати держави – члени ЄС (0,7 % від сукупного ВВП), принципи допомоги (які збігаються з принципами згаданої Паризької декларації) та пріоритетні сфери надання допомоги (сприяння політичному й економічному розвитку). У контексті допомоги Україні дослідник доходить висновків, що зовнішня допомога ЄС Українській державі, її надання та використання є ізольованими від інших сфер співпраці, потенціал допомоги абсолютно не використовується в інших сферах відносин з ЄС, що негативно позначається на ефективності цієї допомоги і на прогресі в досягненні спільних цілей.

Ще одним важливим аспектом дослідження МТД є вивчення мережі інституцій, що на сьогоднішній день надають технічну допомогу Україні. Зокрема Ю. Ковбасюку [15] в своїй праці вдалося певною мірою вивчити питання сутності діяльності міжнародних організацій, які реалізують проекти допомоги та, як результат, здійснити класифікацію їх.

Аналізуючи наукові джерела з управління МТД, насамперед можна відмітити рекомендації щодо вдосконалення системи управління МТД в Україні, серед яких можна виділити пропозиції щодо формування децентралізованої системи упровадження технічної допомоги, яка передбачає передачу відповідальності та управління програмами допомоги від донорів до країни-партнера.

Необхідно додати, що у вітчизняних роботах також певною мірою розкриваються такі важливі аспекти, пов'язані з абсорбцією допомоги, як оцінка потреб та рекомендації щодо навчання кадрів у сфері МТД [16, с. 114–116], проектного менеджменту [8, с. 204–207], перспектив приєднання України до нових донорів [17, с. 4].

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У зв'язку з недосконалістю нормативно-правової бази у сфері МТД в Україні необхідно здійснити відповідні зміни, які, у свою чергу, вдосконалять механізм залучення та використання МТД для різноманітних проектів, зокрема пропонується прийняття документа на вищому політичному рівні, який би слугував інструментом для плану реформи системи управління МТД, та накреслено чітку перспективу прийняття спеціального профільного закону, який би стосувався всіх аспектів міжнародної технічної допомоги.

Таким чином, аналіз публікацій показав, що на сьогодні в різних галузях вітчизняної наукової думки закладено певну базу знань у сфері дослідження явища МТД, однак визначення змісту такого явища, як міжнародна технічна допомога, є міждисциплінарною проблемою, що стосується таких галузей, як публічне управління, економіка, право, міжнародні відносини. Спираючися на проведені дослідження сутності МТД в різних сферах, можна дійти висновку, що МТД у сфері публічного управління – це цілий комплекс організаційних, правових, фінансових, інформаційних заходів органів державної влади та місцевого самоврядування для забезпечення ефективності міжнародного співробітництва. У зв'язку з цим актуальною залишається проблема підвищення ефективності залучення та використання МТД, тож подальші дослідження в цьому напрямі є необхідними.

Список використаних джерел

1. Про міжнародну технічну допомогу : Указ Президента України від 01.06.1999 р. № 596/1999 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/596/99> (дата звернення: 12.10.2019).
2. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : Постанова КМУ від 15.02.2002 р. №153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002> (дата звернення: 12.10.2019).
3. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org> (дата звернення: 12.10.2019).
4. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. Річний звіт за 2016 р. URL: http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/ar/2016/ar12_rus.pdf (дата звернення: 12.10.2019).
5. Братко І. В., Дмитрієв А. І. Правове регулювання міжнародної технічної допомоги: стан, тенденції та перспективи розвитку : монографія. Одеса : Фенікс, 2011. 248 с.
6. Плоский К. В. Міжнародна технічна допомога як міждисциплінарна науково-практична проблема. *Державне управління: теорія та практика*. Київ. 2013. № 2. С. 129–139.
7. Международная экономика : в 2 ч. Ч. 1 : Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства / под общ. ред. А. П. Киреева. М. : Междунар. отношения, 2009. 416 с.
8. Кістерський Л., Скрепова І., Липова Т. Ефективність міжнародної технічної допомоги Україні. *Економіка України*. Київ. 2006. № 5. С. 74–75.
9. Липова Т. В. Роль технічної допомоги в ринкових перетвореннях країн з перехідною економікою : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2006. 19 с.
10. Нанівська В. Проблеми координації міжнародної технічної допомоги в Україні порівняно з польським досвідом : звіт. URL: <http://www.icps.kiev.ua> (дата звернення: 15.10.2019).
11. Шумило О. Ефективність надання Україні технічної допомоги потрібно суттєво підвищити. *Вісник Міжнародного центру перспективних досліджень*. Київ, 2003. № 175. С. 5–6.
12. Васильєва М. О. Нова парадигма ефективності зарубіжної допомоги розвитку. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2010. № 93, ч. 1. С. 103–107.
13. Васильєва М. О. Зарубіжна допомога в системі пріоритетів зовнішньої політики США : автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2011. 20 с.
14. Корюкалов М. В. Політика Європейського Союзу із надання зовнішньої допомоги для розвитку : автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2012. 20 с.
15. Ковбасюк Ю. Система міжнародних організацій: класифікація. *Статистика України*. Київ, 2003. № 3. С. 66–68.
16. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Проект модернізації державних фінансів : заключний звіт 2012. URL: http://www.minfin.kmu.gov.ua/file/link/.../Zvit-mizhn_fi_dopomoga-ukr.doc (дата звернення: 17.10.2019).
17. Бородчук Н. Нова мапа зовнішньої допомоги: наслідки для України. *Європейські акценти*. Київ, 2012. № 19. С. 4–10.

References

1. Pro mizhnarodnu tekhnichnu dopomohu: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 01.06.1999 r. № 596/1999. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/596/99>.
2. Pro stvorennia iedynoi systemy zaluchennia, vykorystannia ta monitorynhu mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.02.2002 r. № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002>.
3. Official website of International Monetary Fund. URL: <http://www.imf.org>.
4. Official website of International Monetary Fund. Annual report 2016. URL: http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/ar/2016/ar12_rus.pdf
5. Bratko, I.V., Dmytriiev, A.I. (2011). Pravove rehuliuвання mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy: stan, tendentsii ta perspektyvy rozvytku [Legal Regulation of International Technical Assistance: Status, Trends and Prospects for Development]. Odessa: Feniks [in Ukrainian].
6. Ploskyj, K.V. (2013). Mizhnarodna tekhnichna dopomoha iak mizhdystyplinarna naukovopraktychna problema [International technical assistance as an interdisciplinary scientific and practical problem]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. Kyiv, 2, 129–139 [in Ukrainian].
7. Mezhdunarodnaia ekonomika. (2009). (Vols. 1–2); Vol. 1 Mezhdunarodnaia mikroekonomika: dvizhenie tovarov y faktorov proyzvodstva. A.P. Kyreev (Ed.). Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniia [in Russian].

8. Kisterskyj, L., Skrepova, I., Lypova, T. (2006). Efektyvnist mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy Ukraini [Effectiveness of international technical assistance to Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, 5, 74–75. Kyiv [in Ukrainian].

9. Lypova, T.V. (2006). Rol tekhnichnoi dopomohy v rynkovykh peretvorenniakh krain z perekhidnoiu ekonomikoiu [The role of technical assistance in market transformations of countries with economies in transition]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

10. Nanivska, V. (2016). Problemy koordynatsii mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy v Ukraini porivniano z polskym dosvidom: zvit [Problems of coordination of international technical assistance in Ukraine in comparison with the Polish experience: report]. URL: <http://www.icps.kiev.ua> [in Ukrainian].

11. Shumylo, O. (2003). Efektyvnist nadannia Ukraini tekhnichnoi dopomohy potribno sutievo pidvyschyty. *Visnyk Mizhnarodnoho tsentru perspektyvnykh doslidzhen*. Kyiv, 175, 5–6 [in Ukrainian].

12. Vasyliieva, M.O. (2010). Nova paradyhma efektyvnosti zarubizhnoi dopomohy rozvytku. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. Kyiv, 93, 1, 103–107 [in Ukrainian].

13. Vasyliieva, M.O. (2011). Zarubizhna dopomoha v systemi prioritytetiv zovnishnoi polityky SShA [Foreign Assistance in the System of Priorities of US Foreign Policy]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

14. Koriukalov, M.V. (2012). Polityka Yevropejs'koho Soiuzu iz nadannia zovnishnoi dopomohy dlia rozvytku [European Union Policy of External Aid for Development]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

15. Kovbasiuk, Yu. Systema mizhnarodnykh orhanizatsij: klasyfikatsiia [System of international organizations: classification]. *Statystyka Ukrainy*. Kyiv, 3, 66–68 [in Ukrainian].

16. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. Proekt modernizatsii derzhavnykh finansiv: zakliuchnyj zvit 2012 [in Ukrainian]. URL: http://www.minfin.kmu.gov.ua/file/link/.../Zvit-mizhn_fi_dopo-moga-ukr.doc.

17. Borodchuk, N. (2012) Nova mapa zovnishn'oi dopomohy: naslidky dlia Ukrainy [A new map of external assistance: implications for Ukraine]. *Yevropejski aktsenty*. Kyiv, 19, 4–10 [in Ukrainian].

Lutsenko A. O., Postgraduate Student of Social and Humanitarian Policy Department,
KRI PANA, Khakiv
ORCID 0000-0001-5361-2957

ESSENCE OF INTERNATIONAL TECHNICAL ASSISTANCE

The paper examines issues related to the definition of the concept of International Technical Assistance. As it is known one of the elements of modern international relations system is a set of mechanisms of help to the developing countries in their social economic growth. One of such mechanism is international technical assistance (ITA), which is aimed to facilitate the development of countries-recipients. The goal of the study was to analyze the current state on available researches of the concept of international technical assistance and to justify the need to improve the system of legal regulation of this phenomenon.

While researching the problem was identified: there is no unified definition of the “international technical assistance”. It should be noted that international legal acts and scientific literature refer to various terms of this phenomenon: “external aid”, “technical assistance”, “international technical assistance”, “assistance” etc. It indicates that the approach of the definition of this concept is not formed. It was found out that defining the content of such phenomenon as international technical assistance is an interdisciplinary problem that concerns such fields as public administration, economics, law, international relations.

Special attention is paid to the problem of the absence of a special law, which will regulate all aspects of attracting and using international technical assistance in Ukraine. Nowadays issues connected with the attraction of international technical assistance are regulated by the Act of Cabinet of Ministers 15.02.2002 №153 “On Creation of a Unified System for Involvement, Use and Monitoring of International Technical Assistance”. The analysis of this legal act showed that the concept of international technical assistance and a mechanism of its attraction and use are not fully described. In its turn, it causes a lot of legal misunderstandings. That's why it is suggested that Ukraine currently needs a full-fledged law on the international technical assistance that would legally define this concept and streamline the mechanisms of attracting and using the ITA.

Надійшла до редколегії 15.11.2019 р.